

Arta și democrația*

Încă din primele sale scrieri teoretice, de pe cînd era un tînar de 24 de ani, V. I. Lenin a abordat, printre alte probleme foarte importante ale teoriei marxismului, și problema *partinității* în știință, filozofie, în orice domeniu de cunoștințe.

Mai precis: analizînd deosebirea dintre dialectica materialistă și obiectivismul burghez al „marxiștilor legali“, ca și deosebirea dintre dialectica materialistă și subiectivismul mic-burghez al narodnicilor, Vladimir Ilici a fundamentat și a dezvoltat principiul *partinității proletare comuniste*, în știință, în artă, în literatură.

Astfel, încă de foarte tînar, Lenin a adus o contribuție prețioasă la teoria marxismului, la practica luptei revoluționare a proletariatului.

Principiul leninist al *partinității* cunoștințelor omenești, științei și filozofiei înseamnă că legile dezvoltării societății omenești pot fi *cunoscute just* numai dacă le cercetăm din *punctul de vedere* al proletariatului revoluționar.

Deși progresiste pentru acea epocă, cînd burghezia ducea o luptă revoluționară împotriva feudalismului, punctul de vedere al burgheziei și știința acesteia nu erau totuși în măsură să cunoască și să înțeleagă cu justete și precizie dialectică legile istoriei. „Partinitatea“ burgheză în științe avea, de aceea, un caracter istoricește vremelnic și era din punct de vedere științific, mărginită.

Realizînd cunoașterea legilor dezvoltării istorice a omenirii de pe pozițiile proletariatului socialist, avangarda comunistă a acestuia a descoperit și a formulat singurele teze științifice juste și exacte.

Astfel s-a înfăptuit pentru întîia dată în istorie unitatea dialectică dintre concepția despre lume a clasei angrenate în procesul cunoașterii și cunoașterea precisă a realității obiective.

În 1905, în remarcabila sa lucrare *Organizația de partid și literatura de partid*, V. I. Lenin a aplicat principiul *partinității* comuniste la o ramură foarte importantă a activității revoluționare a proletariatului și a partidului, și anume la sectorul literaturii politice și beletristice. El vorbea despre o literatură cu adevărat liberă, fertilizată de ultimul cuvînt al gîndirii revoluționare a omenirii și de experiența muncii vii a proletariatului socialist. El sublinia că e cu neputință ca o literatură în care creația

* Extrase dintr-un articol apărut în revista sovietică „Teatr“ nr. 4/958

se fundează pe principiul partinității leniniste, să nu fie o literatură cu adevărat liberă — liberă tocmai pentru că este legată *fășiș* de proletariatul socialist.

Principiul leninist al partinității literaturii, artei, culturii prezintă două aspecte : în primul rînd, el constituie *fundamentul teoretic* al esteticii marxiste și în al doilea rînd este baza practică a politicii comuniste în artă.

Teoria care corespundea intereselor fundamentale ale luptei clasei muncitoare pentru propria ei eliberare și pentru eliberarea omenirii, s-a dovedit a fi unica teorie *adevărată* cu privire la dezvoltarea istorică a omenirii.

Estetica marxist-leninistă, care are la baza ei principiul partinității, este unica teorie justă despre artă și literatură și despre întreaga activitate artistică a omenirii.

Îmbinarea preciziei științifice cu finalitatea revoluționară — iată care este *esența* artei și literaturii realismului socialist.

Principiul leninist al partinității constituie sufletul viu al realismului socialist. Politica Partidului Comunist și a Statului Sovietic în domeniul artei reprezintă traducerea în practică a principiului leninist al partinității.

Revizionismul atacă principiul partinității comuniste a literaturii și culturii și îl respinge la adăpostul lozincii „despre libertatea criticii“. Această lozincă nu e nouă și dușmanii marxismului recurg de mult la ea. Cu mai bine de o jumătate de veac în urmă. În 1902, Vladimir Ilici scria în cartea *Ce-i de făcut?* următoarele :

.....„libertate de critică“ înseamnă libertatea curentului oportunist în sinul social-democrației, libertatea de a transforma social-democrația într-un partid democratic de reforme, libertatea de a infiltra în socialism idei burgheze și elemente burgheze“.

Și astăzi, ca și la începutul secolului nostru, revizionisții atunci cînd atacă marxism-leninismul se manifestă ca promotori ai influenței burgheze asupra proletariatului. Întocmai ca pe timpul lui Bernstein, revizionismul este și astăzi primejdia de dreapta, primejdia burgheză, care paralizează energia revoluționară a clasei muncitoare și sădește dezorientare în rîndurile muncitorimii.

În Declarația consfătuirii reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești din țările socialiste, revizionismul ca primejdie principală a fost caracterizat în modul următor :

„Revizionisții se străduiesc să golească sufletul revoluționar al marxismului, să submineze încrederea clasei muncitoare și a poporului muncitor în socialism. Ei se ridică împotriva necesității istorice a revoluției proletare și a dictaturii proletariatului pentru trecerea de la capitalism la socialism, neagă rolul conducător al partidului marxist-leninist, neagă principiile internaționalismului proletar, cer renunțarea la principiile leniniste fundamentale ale construcției de partid, și în primul rînd renunțarea la centralismul democratic, cer transformarea partidului comunist dintr-o organizație revoluționară de luptă într-un fel de club de discuții“.

Este extrem de important să avem în vedere faptul că revizionismul, care este un oportunism de dreapta, încearcă să se dea drept un curent „de stînga“, pentru că, cu ajutorul frazeologiei sale „revoluționare“, să inducă în eroare pe oamenii șovăielnici sau pe cei care nu se orientează bine în politică.

Mai mult : revizionismul oferă un teren prielnic pentru menținerea și cultivarea dogmatismului. De aceea, o luptă energetică dusă împotriva revizionismului înlesnește totodată înlăturarea rămășițelor dogmatismului și sectarismului. Pe de altă parte, măciuca sectarismului nu e de fel nimerită pentru combaterea revizionismului.

Atacînd principiile partinității comuniste a literaturii și defăimînd realismul socialist, revizionistii fac paradă de lozincă „democrației pure“. Cîtă cerneală nu s-a cheltuit pînă astăzi pe tema pretinselor prejucții cauzate artei de absența unei libertăți depline a artistului, pe tema că numai „adevărata democrație“ poate să asigure înflorirea literaturii și culturii ! Dar această lozincă a „democrației pure“ este tot atît de veche ca și apelul la „libertatea criticii“.

Cu maximă insistență, revizionistii au încercat și încearcă să lovească în principiul și în practica conducerii de către partid a literaturii și artei. Ei afirmă și afirmă că realismul socialist este falimentar — și că această situație se datorează tocmai împrăjurării că literatura și arta sînt conduse de Partidul Comunist și Puterea Sovietică.

Este de prisos să opunem acestor afirmații calomnioase faptele, care spulberă cu desăvîrșire calomniile revizionistilor. Înflorirea literaturii și artei în țara noastră este un argument care vorbește de la sine.

Dar, deoarece pe tărîm teoretic revizionistii continuă să tulbure apele, se impune examinarea laturii teoretice a acestei probleme.

Este știut că, formulîndu-și principiul partinității literaturii, Lenin se gîndea la o literatură cu adevărat liberă și legată fătîș de proletariat. *Legătura fătîșă* dintre literatura sovietică și Partidul Comunist, cu ideologia lui marxist-leninistă, este tocmai acea formă a *democrației socialiste* care asigură fiecărui artist deplina libertate a creației sale.

Politica Partidului Comunist în domeniul artei respinge atît metodele administrativ-birocratice, cît și dezmătul anarhic. În activitatea sa de partid și de stat, Lenin a dat el însuși un exemplu de conducere concretă și eficientă. Totuși, revizionistii răsîndeau și răsîndesc baliverne despre Lenin, afirmînd că el ar fi fost un liberal care s-ar fi situat pe o poziție de neutralitate și de neamestec total în treburile literaturii și artei.

Pe de altă parte, și partizanii sectarismului îngust, ai dogmatismului în artă denaturau și denaturează poziția reală a lui Lenin în problema conducerii literaturii și artei de către partid.

Lenin nu s-a călăuzit niciodată după gusturile sale personale. Știm din amintirile lui N. K. Krupskaja cît de mult i-a displăcut lui Lenin *Greierile din cîmin*. Vladimir Ilici nici nu a rămas pînă la sfîrșitul spectacolului. Dar, odată înapoiat acasă nici prin gînd nu i-a trecut să interzică acest spectacol, care din punctul lui de vedere era neizbutit.

Atunci, însă, cînd a aflat că la Congresul Proletcultului, A. V. Lunacearski nesocotește directivele primite și prezintă spre adoptare hotărîri care sînt în contradicție cu tezele fundamentale ale marxismului, Lenin a intervenit cu asprime și în numele Comitetului Central a definit linia care trebuia să fie promovată în problema privitoare la sarcinile proletcultului.

După cum bine se știe, Vladimir Ilici cerea să se acorde cea mai mare atenție și îngăduință față de oamenii de știință burghezi, care colaborau cu tînăra Putere Sovietică, dar izbuteau anevoie să se dezbrace de opiniile și de prejudecățile lor burgheze. De aceea, el ne-a învățat : „...să urmărim zi de zi în procesul muncii gradul de devotament al

savanților burghezi și măsura în care ei renunță la prejudecățile burgheze, precum și trecerea lor treptată la punctul de vedere al socialismului“. Să urmărim, adică să-i ajutăm pe specialiștii burghezi să se lepede de „bătrînul Adam“.

Ajutându-i în practică pe cei mai buni reprezentanți ai vechii intelectualități artistice și științifice din Rusia să rupă cu trecutul lor, Vladimir Ilici îi biciuia tocmai de aceea cu asprime pe savanții, scriitorii, artiștii care se încăpăținau în erorile lor, numindu-i iobăgiști, reacționari, lachei cu diplomă ai clericalismului.

Tactica consecventă și principială a lui Lenin în conducerea culturii și artei a asigurat trecerea rapidă a părții covârșitoare a vechii intelectualități pe poziții sovietice.

Intransigența în apărarea purității ideologiei noastre, critica stăruitoare a greșelilor, lămurirea lor cu răbdare, renunțarea la metodele birocratice deșarte și la prioritatea gustului personal, conducerea fermă de zi cu zi a operei de construcție culturală — iată esența partinității leniniste ca principiu al politicii partidului nostru în domeniul artei. Acest principiu a fost formulat de N. S. Hrușciiov în cunoscutele sale prelegeri „Pentru o strînsă legătură a literaturii și artei cu viața poporului“ :

„Noi vrem consolidarea, coeziunea tuturor forțelor literaturii și artei pe o bază principială, și nu prin concesii și abateri de la principiile marxism-leninismului. În interesul acestei consolidări se desfășoară critica și autocritica principială. Această critică ajută oamenilor care fac greșeli să-și dea seama de ele și să și le îndrepte, să stea mai bine pe picioare, stimulează activitatea creatoare. Desfășurînd critica și autocritica, trebuie să fim atenți dacă greșeala cuiva este întîmplătoare sau oglindește o concepție, o anumită linie de comportare, să ținem seama de atitudinea acelei persoane față de critică. Orice om poate greși, trebuie să vedem nu numai ceea ce acest om a făcut ieri, dar și ceea ce este în stare să facă mîine și — aceasta este principalul — trebuie să ajutăm pe acest om să înțeleagă să-și lichideze mai repede lipsurile și să-și îndrepte greșelile“.

Linia partidului, de consolidare a tuturor forțelor literaturii și artei pe temelia principială a marxism-leninismului, este unica modalitate justă și sigură de a lupta atît împotriva revizionismului, ca principală primejdie în momentul de față, cît și împotriva rămășițelor și recidivelor posibile ale dogmatismului și sectarismului.

Revizionistii afirmă în mod calomnios că metoda realismului socialist și principiul partinității comuniste îngrădesc și chiar anihilează libertatea creației artistice. Dar în realitate lucrurile stau tocmai pe dos ! Principiile leniniste ale partinității oferă și asigură fiecărui creator deplină *libertate de exprimare artistică* a celor mai mărețe idei eliberatoare ale omenirii, ideile marxism-leninismului. Metoda realismului socialist oferă fiecărui artist cele mai vaste posibilități de a-și căuta și a-și alege mijloacele pentru a da ideilor sale o expresie cu adevărat artistică.

Facem această afirmație bazați pe teza absolut adevărată că în artă nu există și nici nu poate să existe o *unică soluție artistică justă* pentru fiecare sarcină dată.

Pentru a înțelege just acest principiu important al realismului socialist trebuie să nu uităm că aci este vorba, anume, despre libertatea exprimării *artistice* a ideilor comuniste. Aceste idei pot fi exprimate și într-o formă științifică sau publicistică, și într-o formă pseudoartistică, care în realitate este antiartistică. Din această a doua categorie face parte forma formalistă de exprimare a ideilor comuniste, la care recurgeau în anii războiului civil artiștii „de stînga“.

Experiența istoriei artei noastre a demonstrat că formalismul nu oferă artistului acea libertate de creație care să-i permită realizarea unității armonioase între adevărul artistic și cel ideologic.

Pe de altă parte, estetismul nu e nici el apt să asigure artistului libertatea exprimării artistice a ideilor noastre, deoarece estetismul neagă însăși această sarcină a artei și propovăduiește apolitismul și lipsa de idei, adică, în practică, sădește ideologia burgheză sub steagul unui pretins apolitism.

Așadar, atât formalismul cât și estetismul rămân în afara teritoriului adevăratei libertăți artistice, care îi este asigurată artistului sovietic grație principiului leninist al partinității, înțeles ca unitate dintre punctul de vedere revoluționar, socialist și știința marxistă precisă. Iată de ce la noi nu poate fi vorba vreodată de o amnistie, nici pentru estetismul burghez declarat, nici pentru formalismul căruia îi plăcea și îi place să se numească curent „de stînga“, revoluționar, în artă.

În definitiv, nu întâmplător a suferit formalismul un faliment total către sfîrșitul deceniului al treilea, în ciuda faptului că artiștii formalisti se considerau în mod sincer revoluționari și trecuseră, primii, de partea Puterii Sovietice.

Ceea ce caracterizează atacurile pe care revizionismul le îndreaptă împotriva principiului leninist al partinității, cât și atacurile lui împotriva literaturii și artei realist-socialiste, este faptul că revizionistii *nu propun nici un fel de program pozitiv*, ci operează doar cu negarea deșartă și cu critica gratuită. Iată de ce, se înțelege atât de bine cu revizionistii, clica nihilistilor și clevetitorilor!

A mai fost lămurită împrejurarea că oamenii insuficient de căliți ideologiceste, șovăielnici, au văzut în istoricele hotărîri ale Congresului XX, doar un singur aspect, important într-adevăr, dar nu unicul: au văzut doar critica lipsurilor și greșelilor reale legate de cultul personalității. Dar acești oameni, care s-au erijat în noi „eroi ai gândirii critice“, au scăpat cu totul din vedere lucrul cel mai important în politica partidului, așa cum a fost ea statornicită la cel de-al XX-lea Congres, și anume: *programul pozitiv al construcției comuniste*.

În teoria și tactica marxism-leninismului, critica și autocritica joacă un rol important, pe care l-a lămurit, la vremea lui, Marx și n-a ostenit să-l lămurească mai tirziu Lenin. Dar, nici pe plan teoretic, nici pe plan practic, critica revoluționară proletară nu are nimic comun cu acele teorii „burgheze“ despre critica absolută, demascate și ridiculate acum 100 de ani și mai bine de către Marx.

Amintim de toate acestea nu pentru ca să-i îngreunăm cititorului parcurgerea materialului cu prea multe teoretizări, ci pentru că trebuie să arătăm nihilistilor noștri de astăzi care se grozăvesc, de unde își trage rădăcinile atitudinea lor „critică“ față de realitate.

Lenin spunea foarte clar că nu este revoluționar acela care își întoarce fața de la adevăr, sau încearcă să se eschiveze de el. Adevărul istoric este de partea noastră. Și acest adevăr este arma noastră cea mai puternică. De aceea, critica și autocritica noastră revoluționară dobîndesc în activitatea partidului nostru o forță, care nici în trecut și nici în prezent nu a stat și nu stă în posibilitățile vreunei grupări politice burgheze, fie ea și cea mai radicală.

Partidul, clasa muncitoare, poporul sovietic dispun de o critică revoluționară cu adevărat nelimitată și liberă, cu ajutorul căreia noi depășim toate greutățile perioadei noastre de creștere, toate piedicile, lipsurile și greșelile din realitatea noastră. Această critică și autocritică partinică se deosebesc de orice critică „absolută“, de fapt nihilistă, tocmai prin aceea că se întemeiază pe o poziție revoluționară partinică, pe un program pozitiv, în virtutea căruia sînt criticate lipsurile și greșelile noastre.

În legătură cu aceasta, am să-mi permit să amintesc cuvintele pe care Lenin le-a spus cîndva :

„Cei pe care lupta împotriva denaturării noului regim îi face să uite conținutul lui, îi face să uite că clasa muncitoare a creat și conduce un stat de tip sovietic, aceia nu știu, pur și simplu, să gîndească și aruncă vorbe în vînt“.

Vorbe nechibzuite aruncate în vînt, iată ce reprezintă, după părerea mea, toate considerațiunile pe tema „orientării critice“ a minții și în legătură cu noul „erou al gîndirii critice“.